

SPÅNGA BYGDEN

Nr 25

FEBRUARI 1988

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille

<u>Innehåll</u>	sid
Om fattigvård i Spånga under 1700-talet	3
Spännande bok...	12
Verksamhetsberättelse 1987	13
Gåvor till Gillet	19
Ur Fru Prostinnans huskurer	20
Plock ur lysningslängden	22
Gillet's program	23
Medlemsavgiften	24

Omslagsbilden: SPÅNGA KYRKA, lavering av
Johan Leitz 1692

Foto sid 16: Karin Jonsson

SPÅNGA FORNMINNES- OCH HEMBYGDSGILLE

Box 8070 163 08 SPÅNGA Postgiro 26 50 62 - 0

ÅLDERMAN	Jane Hamilton	36 22 70
SKRIFTVÅRDARE	Erik Svedin	36 62 93
KASSAVÅRDARE	Hans Lindbergh	760 87 21
Redaktion för	Sixten Källberg	36 41 09
SPÅNGA BYGDEN	Karin Jonsson	36 00 23
	Lars Nahlbom	760 37 27

OM FATTIGVÅRD I SPÅNGA UNDER 1700-TALET

Av Erik Svedin

Av urgammal hävd var det i första hand anhöriga och släktingar som hade ansvaret för omvårdnaden av orkeslösa gamla, föräldralösa barn, sjuka och andra nödlidande. I andra hand ankom det på bygrannar och i sista hand hade de nödlidande att förlita sig till allmosor och tiggeri. Sistnämnda fick man dock inte bedriva utan tillstånd av myndigheterna, vilket reglerades genom "tiggeriordningen", som var gamla tiders fattigvårdslag.

Då ju omsorgen för nödlidande medmänniskor ansågs som en kristlig angelägenhet, var det kyrkoherden som i socknen hade ansvar för tillsynen därav. Han var ju följande som hade ansvar för det mesta i socknen. Beträffande hans uppgift i nämnda avseende stadgades i Kyrkolagan XXIV Cap, XXIV §: "Han skall också tillse, att the husarme och tiggare i hans Sockn ej lemnas oförsörjde, ej heller något olofligt tiggeri, emot Tiggeri-Ordningen, i socknen tillåtes, icke heller gifwa föreskrift åt någon att gå omkring med, andra socknar till last."

Det sistnämnda hänvisar till de tidigare förekommande "tiggarpassen", ett rekommendationsbrev utfärdat av kyrkoherden i innehavarens församling, som med biskopens sanktion gav rättighet att utöva tiggeri i hela eller del av stiftet. Offentligt tiggeri var efter mitten av 1600-talet förbjudet, men kunde undantagsvis få förekomma i den egna socknen som komplement till den lokala fattigvården. För att inte de hjälpbehövande skulle bli fler än nödvändigt, var det alltså särdeles angeläget tillse att inte några fattiga, som direkt eller framdeles kunde komma att ligga socknen till last, inkom från andra socknar.

För det lokala samarbetet i olika avseenden var socknarna indelade i vanligen sex rotar med en rotmästare eller "sexman" som föreståndare. Spånga och Järfälla

utgjorde ett gemensamt pastorat, och eftersom Spånga var den större socknen hade man där sju rotar och Järfälla fem. Det var sexmännens uppgift att tillse att sockenstämmans beslut verkställdes och efterlevdes i deras respektive rotar.

Till belysning av hur fattigvården fungerade i denna socken ges i det följande en del citat ur Sockenstämmaprotokoll från Spånga under 1700-talet med kommentarer. Med bortseende från namn och lokala detaljer kan de nog även ses som exempel på hur fattigvården fungerade i de flesta socknar under samma tid.

År 1703 Mar. Beb. dag "Ransakades noga vilka borde räknas till sockenfattiga och allmosehjon — Nämligen.

1. Michel, gammal spögubbe eller kyrkovaktare, kan för ålder sig ej själv sköta och hjälpa.
2. Hust. Karin inhyses i Hjulsta.
3. En gammal hustru, Brita i Långlöt.
4. Gl. Maria.
5. Eh fånig piga i Rinkeby.
6. Malin i Hesselby krog.
7. En gl. piga, Maria i Markwijk.

Dessa fattiga blevo utdelade——dessa gårdar, som dem underhålla skola. Nämligen.

1. Spögubbens rote. Prästgården, Spånga by, Kåhlkärr, Eggeby och Tensta.
2. Hust. Karins rote. Hjulsta, Kålfsta, Lunda, Skesta och Breda.
3. Hust. Britas rote. Långlöt, Bållsta bro, Långvret, Dubbola, Solvalla, Öhr, Sundby, Pankly, Rasta och Lilla Huswijk.
4. Gl. Maria i Akala. Granby, Hesta, Akalatorp, Hansta och Kista.
5. Rinkebypigan. Rissne, Rinkeby, Bromsten, Kymblinge, Erfwinge, Stora Huswijk.
6. Malin på Hesselby. Vällingby, Grimsta, Rocksta och Vårsta.
7. Marias rote i Markwijk. Hesselby med dess torpare, Winsta och Nälsta."

Dessa fattiga hade alltså att gå från gård till gård i angivna rotar och uppehålla sig en å två veckor i varje gård beroende på gårdens storlek. Ansvaret för de fattigas försörjning åvilade de besuttna och redan i landskapslagarna anges att vanfört och fattigt folk "skola föras bönder emellan". Av ovanstående citat framgår dock att även torpare inräknades till de ansvariga.

Efterhand som något av hjonen avgick med döden antogs nya behövande i respektive rote, och vid en genomgång av fördelningen 1711 noterades bl a några som "döde i pesten", som grasserade hösten 1710 till våren 1711 och var 110 sockenbor dog, förutom att andra dött under mellantiden. Maria i Markwijk, som angavs som gl. (gammal) redan 1703, kvarstod fortfarande efter åtta års rotegång. Bland de nyantagna var två föräldralösa pojkar, bröderna Pär och Johan Jonsson, vilka ej fick följas åt till samma rote utan tilldelades Pär Bromstens och Johan Flysta rote.

Enligt fattigvårdslagen av 1642 skulle efter varje församlings storlek uppbyggas stugor, varest de fattiga fingo njuta allmosor och försörjas. Det lämnades alltså år församlingarna att själva pröva och avgöra behovet därav, och år 1755 väckte kyrkoherden frågan om byggandet av ett fattighus i socknen, vilket skett i Järfälla året före. "Församlingen intygade sig hysa all ömhet för sina fattiga och att de ej utan medlidande kunde se huru den eländige Ol. Olsson ifrån Galilen, rörd av slag måste släpas by ifrån by och gård ifrån gård, emedan han ingenstädes härbärke eller vård äger; dock begärde de att få någon betänkningstid angående såväl byggande av detta fattighus, som och vedbrand till värme samt annat mer, som till hushållningen härvid kunde höra på denna skoglösa och torftiga ort, varmed det åter för denna gång stannade."

Under mellantiden började man dock förbereda byggandet bl a genom att ansöka om att få ta virke från häradsallmänningen, som låg bortom Kallhäll inom Sollentuna och Eds socknar. Dessutom uppgjordes planer för byggande av fattigstugan, som skulle ligga "tvärt över vägen ifrån klockarens lada, med tillräcklig svalplats däremellan samt någon täppa emellan stugan och landsvägen kan

uppgrävas om de orka." samt bestå av "3ne rum, 2 stugor och 1 kammare emellan åt förstugan." Stugans läge framgår av kartskiss.

År 1760 den 2 Adv. "förestältes att fattigstugan nu blivit färdig och de fattiga inflyttade_____att var rote skulle underhålla sina fattiga med livsuppehälle _____ näml. Wällingby rote Backlura-Cajsa, Lunda rote Lundgrenskan, Bromstens rote Skraggan, Rinkeby rote bägge gummorna på Rinkeby utjord, Spånga rote samt Hesta Mor-mor i Akale, Erfwinge och Kista hålla dem med ved och föra fram fyra lass till Julhelgen." Även Erfwinge och Kista fick ganska snart egna fattiga att underhålla, var vid vedförsörjningen efter turordning fördelades på samtliga rotar.

Ganska snart var behovet av underhåll större än tillgången, ty 1762 2a Adv. noterades "I anledning till åtskilliga berättelser om avskedade Båtsman Erfwings fattiga och orkeslösa tillstånd,_____och erbjöd sig Erfwinge rote såsom närmast till hands att antaga honom i stället för Flinkan, som tills vidare när man har tillfälle att utse en annan rote för henne kan sköta sig själv." - Flinkan fick vänta till i september året därpå, då hon fick inflytta i fattigstugan och dela "rum", vilket väl förmodligen betydde sängplats med en annan änka.

Meliankammaren i fattigstugan användes som kombinerad "skolsal" och bostad för en något läskunnig kvinna, som hade till uppgift att lära barnen "läsa i bok". De båda stugorna hade vardera tre "rum" = sängplatser, dit efterfrågan ständigt var större än tillgången och omsättningen stor. Så t ex 1765 den 12 Maj "beviljades Båtsman Rinks fattiga hustru Bromstens rote till underhåll och Finska gumman i Spånga båtsmansstuga fick Spånga roten." samt 1791 den 18 Nov. "Samtyckte Socknens närvarande Ledamöter, att gl. Pigan Lena Mattsdotter, som nu för tiden inhyses i Dalkarlstorp, får genast inflytta i fattighuset samt till understöd i dess övriga livstid uppbära den vanl. fattigmedlen uti Erfwinge rote, liksom den gl. mannen Lars Andersson och dess hustru Ingrid Nilsdotter uti Bromsten tillstånd att njuta allmosor

från Bromstens rote jämte löfte om husrum i fattigstugan när dess måg Eric Hansson flyttar ifrån socknen."

Flertalet av dem som intogs i fattigstugan eller på annat sätt tilldelades fattigunderstöd kom ju från den egendomslösa befolkningen och var så att säga predestinerade till fattigdom och understödsbehov, men även de som haft bättre ställt kunde på ålderdomen komma på obestånd och tarva hjälp. Så t ex noterades 1768 den 21 Aug. "gamla Jan Persson i Spånga Båtsmansstuga anmält sig att komma in i fattigstugan och efter han var född i Församlingen, varit kyrkiowärd och bland de äldste hemmansbrukare, men nu genom ålderdom och sjukdom så kommit av sig, att han ej längre förmår giva hushyra, ty beviljades han och hans hustru skulle intagas i fattigstugan och få den lediga Lundaroten."

Anförda exempel, som blott utgör en liten del av dem som förekommer i protokollen, avser dem som antogs för totalt och ständigt underhåll av respektive rote. I några fall kunde en del av dessa ha egen bostad, varför utrymme kunde finnas i fattigstugan även för personer som ej var antagna som rotehjon, men saknade bostad och erhöll årlig eller spradisk fattigdel ur socknens fattigkassa. Sådant understöd kunde även efter sockenstämmans beslut tilldelas andra hjälpbehövande med egna bostäder men med bristande försörjningsmöjlighet.

Utöver underhåll till hjonens livsuppehälle i fattigstugan skulle rotarna även ditföra ved till stugans uppvärmning. Dels på grund av att många hemman hade bristande tillgång på skog, dels av försumlighet fick man ofta på sockenstämman påminna om denna skyldighet. Så t ex 1773 den 5 Dec. "om de fattiga uti fattigstugan hava tillräckelig vedbrand, svarade socknemännen, att de årligen efter ordning och tour, en del föra ris och andra ved, och att de som långveden sönderhugger, haver för varje famn 2 dal. 16 ör. koppmt i betalning." samt 1778 den 8 Martii. "Upplästes lista på den ved och ris, som årligen skulle föras till fattigstugan, varvid befanns att det masta återstår med denna skyldighet. Pastor anförde, att såsom därom förut vore överenskommet och fastställt, så förmantes och på den vänligaste uppmuntrades samtliga Församlingens Ledamöter, att härutinnan samfällt vara behjälplig, så mycket mer, som vår Aller-nådigste Konung Gustav III-dje befallt att alla församlingar skola vårda och sköta sina egna fattiga.

Beträffande de många beslut om årliga eller sporadiska fattigunderstöd som sockenstämmoprotokollen innehåller kan efterföljande anföras som exempel.

År 1755 Dom. 4to post Trinitatis (Trefaldighet).

"Antogs med allmänt bifall av Församlingen i de fattigas antal, avledna Eric Janssons Enka i Nälsta, att njuta fattigmedlen under sitt långvariga sängliggande och sin långsamma sjukdom."

1759 den 2dra söndagen efter Påsk "Anmältes_____till medlidande och fattigmedels åtnjutande den sjuklige Nils Svensson i Hesselby Stenhagen, jämväl ofärdiga

pigan Brita, som nu uppehåller sig i Winsta, vilken fastän hon icke är Församlingens barn, likväl gjort Församlingen tjenst med deras barnainformation i läsande, vilket bejakades. Likaledes dumben (dövstum) Carl Carlsson, som nu upphåller sig i Prästgården, må ovedersägligen få njuta lika förmån med de andra sockens fattiga, fastän han nu ej kan det behöva, på det stället han nu vistas. —den med döden avgångna Båtsman Winstens späda dotter till att få njuta hjälp av Fattigmedlen, vilket beviljades efter barnet är spädt och tillika utan moder."

Att behovet av fattigunderstöd var stort kan man utläsa av följande notering från 1762 2a adv. "Ehuru de fattigas Cassa bleve av nog stort antal nödlidande mycket sliten, föredrogs likväl Anders Pehrsson i Lilla Huswijk och Änkan hustru Eva i Spånga by såsom behövande till någon undsättning, den förra i anseende därtill att han för en gammal sjuklig kropp är ur stånd att förvärva sig oundgängligt behov, och den senare behövde ock en liten hjälp i betydande därav att hon är en fattig änka och har dessutom någon tid legat sjuk och endast haft att njuta andras biträde, Beviljades."

År 1772 den 22 Nov. behandlades ett par skrivelser från någon myndighet, vilka tyvärr ej är bifogade eller avskrivna i protokollet. "Upplästes 2ne härhos följande skrivelser uti original, över vilka sig Församlingen på följande sätt yttrade sina tankar, neml. Som dessa barnen vore både Fader- och Moder-lösa, ty ömmade det envar av deras tillstånd och åtog sig Församlingen att på ett års tid giva till deras underhåll 200 dal. kpmt, —och när året är ute —vill Församlingen i samråd med sin tillkommande Probst rådgöra vad mått och steg tagas skall till deras hjälp och understöd framdeles."

Vid installation av ny Pastor 1773 den 23 Maj gjorde den nytillträdande sig underrättad om tillståndet i församlingen bl a "huru många fattiga underhållas samt på vad sätt —svarades att 6 underhållas i fattigstugan, vilka hava var sin rote som drager försorg om dem samt dessutom 9 st ibland vilka även några hava rotar."

Den 5 Dec. samma år "frågades huru Församlingens Ledamöter underhålla sina fattiga: Svarades att utom det de i 2ne terminer undfå 9 dal. tillhopa 18 dal kpmt, så hava de allra fattigaste, av sina särskilt anslagna rotar, tillfälle och tillstånd, att gå omkring i roten och undfå vad som till livsuppehälle tjänar." samt "Beviljades av ömhet och medlidande, det avledne Jacob Jacobssons Enka i Akale, för sina små barns skull, skulle till Jul och framdeles, tills barnen kunna försörja sig själva, 9 dal. kpmt av fattigmedlen undfå."

Utöver angivna penningbidrag erhöll de hjälpbehövande även ur Sockenmagasinet några kappar mjöl i samband med de periodiska utdelningarna. De angivna penningbidragen synes ha varit desamma under hela århundradet trots en ständig inflation. Exempelvis kan nämnas att årsinlösen på "hospital" under århundradets första hälft kostade 20 daler men ökades 1763 till 100 daler. En jämförelse med nutid är ju helt vansklig, men som relation i tiden kan noteras att veckolönen för en dagkarl torde varit ca 6 daler och för en yrkesman 10 - 12 daler kpmt.

Även tillfälliga hjälpbehov kunde förekomma och behandlades som t. ex 1799 den 7 April. "Då Enkan i Sundby Båtsmansstuga i största fattigdom under en hög ålder längre tid varit sjuk och sängliggande ansåg Församlingen nödigt med en hjälp ur Fattig-Cassan av 2 Rd underlätta dess tryckande fattigdom och dessutom tillät Systren som under sjukdomen vårdar henne i händelse dess tillstånd skulle längre tid fortfara att besöka Församlingens Ledamöter för att igenom någon frivillig gåva få något understöd till livets bärgning."

Förutom det uppenbara behovet var fattigunderstödet inte förutsättningslöst. Helst borde de hjälpbehövande vara födda i socknen eller ha bott där lång tid. Ett ärbart leverne var också ett villkor, som bl a framgår av beslut 1763 den 11 Sept. då ett par ansökningar om rum i fattigstugan behandlades "Att Enkan Maja som någon tid där bott att sköta de fattiga sjuka, måtte flytta därut emedan hennes levnad varit mindre anständig och hon nu låtit lägga sig och är rådd med barn."

Ett oeftergivligt villkor var att den hjälpsökande var helt medellös eller annars att dess eventuella tillgångar vid dödsfall lämnades till fattigkassan som återbetalning för erhållna bidrag. Däröfver kan läsas i beslut 1773 den 11 Juli då det "Frågades huru med de fattigas qvarlåtenskap efter någons död förhållas skall, — att Sochnemännerna beslöto och faststälte, det inga fattiga varken uti fattigstugan eller eljest i Sochnen vistande, till fattigmedels åtnjutande, skulle in- eller antagas, förrän man deras egendom låtit uppskriva, anteckna och värdera, likaledes skola alla ett sådant fattighjons arvingar avsäga sig allt ärvande efter deras död, i vidrig händelse njuter ingen någon fattigdel, utom dess vart beslutet att 2ne män — skulle gå kring och anteckna, allt som de fattige hade uti lösöre, — på det efter enderas död allt måtte kunna bortsäljas och penningarna i FattigCassan inflyta."

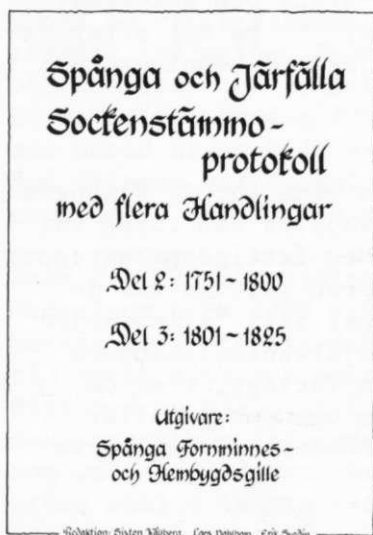
Att fattigdomen varit en tung börda både för de drabbade och för dem som hade att försöka avhjälpa den torde väl framgå av här gjorda redovisning. Men fattigdomsbegreppet är som allt annat relativt. I hög grad fattiga var ju flertalet obesuttna, för vilka steget till "allmosehjon" bara vad ohälsa eller ålderdom. I självhushållningens tid hade även många besuttna ganska fattigt, t ex om årsskörden blev dålig. Flera av dem var ju ej heller självägande skattebönder utan landbönder med dagsverkskyldighet till gårdens ägare.

Källor:

Utöver sakuppgifterna i Sockenstämmoprotokollen har uppgifter om lagar och förhållanden i allmänhet hämtats ur Kyrkolagen av 1686 (tryckt 1761) samt Svensk Uppslagsbok och Svenska Krönikan av Åke Ohlmarks m fl.

1700-TALETS SPÅNGA OCH JÄRFÄLLA

Med ovanstående rubrik presenterade DN NORDVÄST i ett halvsidesreportage den i november utkomna "Spånga och Järfälla Sockenstämmoprotokoll Del 2-3". Stadsantikvarie Björn Hallerdt skriver i sitt förord till boken: "En viktig källa till bygdens historia blir härigenom betydligt lättare tillgänglig och borde intressera inte bara spångaborna själva utan finna läsare inom hela stockholmsområdet."

I en artikel i denna tidning (sid 3) har Erik Svedin med hänvisning till innehållet i boken gett en väldokumenterad inblick i hur fattigvården fungerade i Spånga under 1700-talet.

Liknande specialstudier skulle kunna göras beträffande andra grenar av funktioner och samverkan i socknen: skolundervisning, kyrka och religiositet, sockenhantverkare, grannosämja m m. Sockenstämmoprotokollen innehåller mängder av beslut, åtgärder och episoder av både informativ och roande art.

Den nu utkomna volymen omfattar tiden 1751 - 1825. Del 1 av Spånga och Järfälla Sockenstämmo-protokoll omfattande tiden 1600 - 1750 utgavs hösten 1982 och finns fortfarande att köpa genom Gillesrådet. Böckerna säljs i Nälsta gård och hos bokhandlarna i Spånga, Vällingby, Kista och Järfälla.

VERKSAMHETSBERÄTTELSE 1987

Rådet för Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille avger härmed berättelse för 1987, Gillets 54:e verksamhetsår.

RÅDETS SAMMANSÄTTNING

Ålderman	JANE HAMILTON	B i s i t t a r e
Stadman	LARS NAHLBOM	IVAR AHLSTRÖM
Skriftvårdare	ERIK SVEDIN	HANS ANDERSSON
Kassavårdare	HANS LINDBERGH	STIG ERIKSSON
Arkivarie	OLLE MAGNUSSON	EVA-BRITT GERDLIND
		ARNE JANSSON
		SIXTEN KÄLLBERG

Ersättare ÅSA HOLE
KARIN JONSSON
KRISTINA ZIMMERMAN

GRANSKNINGSMÄN Bengt Akalla, Åke Fridell (avliden 1987)
Thore Hultman, ersättare

VALBEREDNING Karin Jonsson, sammankallande
Lars-Gösta Carlsson
Lennart Thorsell

RÅDET har hållit åtta protokollförda sammanträden och har ständig samverkan i Rådets angelägenheter.

ÅRSSTÄMMA hölls söndag 15 mars i Spånga församlingshus. Efter stämmoförhandlingarna höll arkivarie Margareta Nockert från Riksantikvarieämbetet föredrag med diabilder om "Förhistoriska textilfynd".

HÖSTMÖTE hölls söndag 15 november i Spånga församlingshus, varvid f stadsbibliotekarien i Sundbyberg Bengt Järbe talade om "Lasse-Maja och andra kyrktjuvar".

ÖVRIGA SAMMANKOMSTER

19 feb Värmlandsafton i Nälsta gård med Olle och Anita Magnusson som programvärdar

- 8 apr "Vem? Var? När?" Bildvisning ur Gillets arkiv
och videoupplagan av Spångafilmen i Nälsta gård
- 28 maj Gökotta på Flystaberget
- 9 sep Kulturhistorisk vandring bland fornlämningar inom
Nälsta-Solhems-området
- 13 okt Brasafton i Nälsta gård, då bl a Jane Hamilton
berättade om "Västgötaskolan", en åsiktsriktning
bland fornforskare

EKONOMISKA ARRANGEMANG

- 29 aug Bromstensdagen i samverkan med lokala föreningar
- 19 sep Höstmarknad på Nälsta gård med lotterier, lopp-
marknad och auktion
- 26 sep Lotteri i anslutning till Lions Clubs loppmarknad
på Spånga torg
- 13 dec Julbasar i Nälsta gård med ljusstöpnig, försälj-
ning av ljus, julgranar, julpynt, gotter; bokbord
och Luciatablå

SOMMARGUDSTJÄNSTER

anordnades i Nälsta gård 28 juni, 26 juli och 23 augusti
tillsammans med S:t Tomaskyrkan i Vällingby.

SPÅNGADAGEN arrangerades i samverkan med Spånga Folkdans-
gille söndag 14 juni med högmässodeltagande i Spånga kyr-
ka, kyrkkaffe i Prästgården, folkdansuppvisning och lekar
på ängen norr om kyrkan.

SPÅNGA GYMNASIUM inbjöd för sjätte året i följd till med-
verkan i dess Spånga-vecka 16-20 november med tema "1700-
talet". Flera rådsledamöter deltog med klassundervisning,
visning av Spångafilmen och bussfärd med besök vid Spånga
kyrka, Bussenhus och Åkalla by.

ANDRA UTÅTRIKTADE AKTIVITETER

har varit vandringar, visningar av Nälsta gård, Bussenhus
och Spånga kyrka, informationsbesök i skolklasser och

barnstugor, studieverksamhet i form av studiecirkeln "Bygd i förvandling" tillsammans med Hem och Samhällsföreningen med Lars Nahlbom som cirkelledare och flera rådsledamöter som ämnesledare. Erik Svedin har medverkat i en ABF-cirkel om Spångas historia bland pensionärer i Nälsta.

Spångafilmen har varit uttyrd för visning vid fem tillfällen.

200 lotter för Riksförbundets hembygdslotteri har sålts vid Gillets publikarrangemang.

GILLET INRE ARBETE

SPÅNGABYGDEN, Gillets medlemstidning, har utkommit med fyra nummer, varav ett är medlemsförteckning och övriga med kulturhistoriska artiklar med anknytning till Spånga. Spångabygden sänds även till skolor, bibliotek och andra institutioner i Spånga-området, till hembygdsföreningar och andra samarbetsorganisationer i grannskapet.

SOCKENSTÄMMOPROTOKOLL för Spånga och Järfälla under gångna århundraden har lästs och tolkats av en studiegrupp alltsedan 1980. Andra och tredje delen omfattande tiden 1750-1800 respektive 1801-1825 utkom i tryck under hösten och försäljs av rådsledamöterna, i Nälsta gård och genom lokala bokhandlare.

ETT SPÅNGASMYCKE har börjat tillverkas som kopia av ett gravfynd i Tensta från 900-talet. Det kan beställas genom Gillets arkivarie och har redan rönt stort intresse.

NÄLSTA GÅRD har hållits öppen för allmän visning 2:a och 4:e söndag varje månad (sommartid endast 4:e söndagen) kl 12-15. Rådsledamöterna alternerar som värdar. Vid 26 tillfällen har gården gästats av olika föreningar och korporationer.

SAMARBETE OCH REPRESENTATION

Gillet tillhör Riksförbundet för Hembygdsvård, Stockholms läns Hembygdsförbund, Stockholmstraktens hembygds-krets, Samfundet S:t Erik, Spånga Föreningsråd, Västerorts och Järva kulturkommittéer och är representerat i kulturförvaltningens stadshistoriska samarbetsgrupp.

PSALMSÄNG OCH FIOL - Sommargudstjänst i Nälsta gård

PRÄSTERNA I S:T TOMAS SJUNGER

EKONOMISKA BIDRAG

för programverksamhet, vård av Nälsta gård, tryckning av sockenstämmoprotokoll m m har erhållits av Västerorts och Järva kulturkommittéer, Spånga Lions Club samt enskilda personer.

Till basarer och lotterier erhöles gåvor av ett flertal affärsidkare och enskilda personer.

GILLETTS EKONOMI

redovisas i efterföljande balans- och resultaträkningar. Granskningsmännens berättelse lämnas vid årsstämman.

GILLETTS MEDLEMSANTAL

var vid årsskiftet 440, varav 287 helbetalande,- 115 familjemedlemmar och 38 ständiga medlemmar.

Årsavgiften har varit 50 kr för helbetalande och 10 kr för familjemedlem. Ständigt medlemskap kan inte längre tecknas enligt tidigare årsmötesbeslut.

ETT VARMT TACK

vill Rådet framföra till alla dem som på flera sätt medverkat i Gillets aktiviteter eller genom gåvor och skilda insatser stött verksamheten. Vi tackar också Spånga och Vällingby församlingar för årets samarbete.

Till sist tackar vi Gillets medlemmar för visad uppskattning av Gillet och dess verksamhet.

Spånga den 17 februari 1988

RÅDET för Spånga Fornminnes- och Hembygds-gille

ARSREDOVISNING 1987

Ingående balansräkning 1987-01-01

Tillgångar:	
Kassa	1.238.80
Postgiro	12.543.93
SHB Allkonto	18.739.15
Nordbanken	52.384.60
Sparbanken	40.882.04
Utlägg	2.232.--
	<u>Kr 128.020.52</u>

Skulder och egen kapital:	
E. Forsemans fond	40.000.--
Eget kapital	88.020.52
	<u>Kr 128.020.52</u>

Resultaträkning 1987-01-01 - 1987-12-31

Kostnader:	
Medlemsavgifter	933.--
Porto	3.087.70
Spånga-Bygden	9.199.60
Trycksaker	6.388.80
Nälsta gård, hyra	308.--
- " - el	8.994.80
- " - vatten o avlopp	360.--
- " - omkostnader	2.085.40
Sockenstämmoprotokoll	56.596.--
Försäkringar	729.--
Diverse omkostnader	3.845.65
	<u>Kr 92.527.95</u>

Intäkter:	
Räntor	10.803.93
Medlemsavgifter	14.800.--
Möten och samkväm	1.482.30
Försäljning, protokoll	7.750.--
Försäljning, loppmarknad, julmarknad och auktion	6.657.10
RfH-lotteriet	192.--
Lotterier	2.770.70
Filmhyror	200.--
Gåvor	2.867.50
Bidrag:	
Västerorts kulturkommitté	1.195.--
För tryckning av sockenstämmo- protokoll	15.000.--
Hyror	900.--
Övriga bidrag	900.--
Årets underskott	<u>27.009.42</u>
	<u>Kr 92.527.95</u>

Balansräkning 1987-12-31

Tillgångar:	
Kassa	38.60
Postgiro	1.288.51
SHB Allkonto	11.072.15
Nordbanken	47.022.60
Sparbanken	44.569.24
	<u>Kr 103.991.10</u>

Skulder och eget kapital:	
E. Forsemans fond	40.000.--
Obetalda räkningar	2.980.--
Eget kapital	
Ingående behållning	88.020.52
Årets underskott	<u>./.</u> 27.009.42
	<u>61.011.10</u>
	<u>Kr 103.991.10</u>

Spånga 1988-01-22
Hans Lindbergh
Kassavårdare

GÅVOR TILL GILLET

Gillet's arkivarie har pärmar där alla gåvor registreras. Ibland händer det att besökare överlämnar något som passar i Nälsta gård eller har anknytning till Spånga och dess invånare. Tyvärr har det hänt att varken givare eller ursprung i hastigheten blivit antecknat. Så är fallet med en liten tavla föreställande Nälsta gård, men den är dessbättre signerad med "Brita Lindström 1923" och vi ber att arkivarien får en påringning (36 71 88) för komplettering av uppgifterna.

Alla Nälsta-besökare har väl ryggat ett ögonblick för den reslige, uniformsklädde man, som står en trappa upp, Det är brandsoldaten Calle, som överlämnades vid förra årsmötet av Carl-Henrik Kållberg med dennes autentiska utrustning från Solhems brandkår.

Övriga gåvor under 1987 - förutom fotografier och smärre trycksaker - är följande:

gamla snickarverktyg	Pontus Engstrand
voltmeter (äldre)	Rune Beijer
lantbruksföremål från Uppland	Britta o Göte Aldstam
flätad korg, tullmått, gröt- kräkla	Ingrid Andersson
duk och löpare	Barbro Andersson
hörnskåp från 1800-talet	Thore Hultman
ölkagge, kont m m	Gustav Antonsson
kaffepetter, kaffekanna (koppar)	Linnea Johansson
radiator fr Spånga Radiostation	Albert Edvardsson
inramat foto av "Villa Hoppet"	Olle Viderud

Detta är en tämligen summarisk uppräknig av allehanda intressanta och trevliga gåvor. Vi har också fått tras-mattor, handdukar m m för dagligt bruk i Nälsta gård.

I dagarna har vi fått besked om ett testamenterat belopp som ger oss möjlighet att snarast fortsätta inredningen av vårt "redskapsmuseum" i lilla boden och att göra viss möbelkomplettering.

KJ

Fru Prostinnans
Huskurer

Samlade och utgifra af
hennes gamla väninna
Johanna Holmqvist

Pris 1: 25

Ur Fru Prostinnans Huskurer

kommer vi att förmedla några goda hälsoråd från A till Ö.
Vi börjar med något som angår alla:

ANDEDRÄKTEN,

Vid dålig andedräkt sköljes munnen med en blandning av 5 gr salol, 100 gr sprit, 7 gr rataniatinktur och 12 droppar pepparmyntolja.

Vid elak lukt ur näsan insprutas en lösning av 3 gr salt 1 1/2 1 vatten ljum i näsan.

ANSIKTSRYNKOR vill väl ingen ha. Ett motmedel är följande

Lika mängd kornmjöl och bön- eller ärtmjöl blandas med 2 äggulor och 1 äggvita till en tjock deg, som torkas. Fullständigt torr rives eller stötes den till ett fint pulver. Lika delar talg och honung smältas tillsammans, och pulvret ditröres. Denna salva bredes om aftonen ganska tjockt på ansiktet och får sitta kvar över natten.

- Som synes enkla recept av råvaror som vi alla har hemma!

BLÅNADER, BULOR och STÖTAR.

Omedelbart efter en stöt bör man, för så vitt ej benbrott eller yttre sår uppstått, gnida det skadade stället så hårt, som smärtan tillåter. Gnidningen verkställs med tummarna och fingerändarna, med vilka blodet och vätskorna tryckas och strykas från det skadade stället utåt omgivningarna. Lämpligt är att förut bestryka huden med vaselin eller olja. Verkställs dylik gnidning genast efter stöten, förekommes starkare svullnad. Behandlingen kan även börjas senare, men göres då med större varsamhet, emedan smärtan då är större än de första ögonblicken efter stöten. Bäst är i sådant fall att börja gnidningen i omgivningarna och först så småningom närma sig det sjuka stället. Gnidningarna fortsattes sedan några gånger om dagen tills smärtorna upphört. De böra dock aldrig göras så hårt, att blemmor eller blåa fläckar efteråt uppkomma.

Den 28 maj 1702 börjar Spångas äldsta bevarade lysningslängd. Den dagen gifte sig Olof Andersson från Lofön med Kerstin Bengtsdotter, som var barnfödd i Spånga församling. Enligt lysningslängden hade det lysts för dem första gången i oktober, men sedan hade Kerstin i lönnedom fött ett barn medan hennes far stod lik i huset. Barnet var - eller blev - livlöst och Kerstin lade det i sin faders kista för att begravas med honom.

Barnliket upptäcktes och Kerstin blev anklagad för barnmord. Häradsrätten dömde henne till döden men hon blev frikänd i Hovrätten. "Och efter Olof Andersson nu yttermera begärde henne till hustru vigdes de å samma sagda dato."

Lysningslängden påminner även om Sveriges stormaktstid. År 1706 15 aug lystes för Kungl Majts Troman Generalmajoren af infanteriet, översten för ett regemente i Estland Johan Clodt af Jugenberg samt högvälborna Juliana Christina Bonde till Hässelby. 1709 2 maj lystes tredje gången för assessorn i Kungl Borgrätten i Reval Mattias Ehrenseater och jungfru Jeanna Margareta Adlercreuts. 1710 16 jan lystes för pastoren vid Slotts och garnisonsförsamlingen i Arensburg på ösel magister Gustavus Ernest och jungfru Anna Sophia Räctz.

Flera kända stockholmare har låtit lysa för sig i Spånga kyrka, bland dem vinskänken Valentin Sabbat som vi i dag blir påmind om genom Sabbatsberg, som varit såväl hälsobrunn för de rika som allmosehem för de fattiga innan det blev sjukhus. Valentin Sabbat skänkte marken där sjukhuset nu ligger. Han gifte sig 1712 med Anna Elisabet Klocker.

"Ädla och manhaftiga militärer och dygderika jungfrur" blandas med "ärliga och beskedliga" drängar och pigor i denna lysningslängd som i alla socknar i Sverige och ger oss en bit av vår historia.

GILLET S P R O G R A M M A R S - J U N I 1 9 8 8

ÅRSSTÄMMA Söndag 6 mars kl 14 Spånga församlings-
 hus, Värsta Allé 1
Stämmoförhandlingar enligt Gillesbalken.
Betr. val av rådsledamöter m m se anmälan
i Spånga-Bygden nr 24.
Föredrag om RUNSTENAR I UPPLAND av Bromstens-
bon *Helmer Gustavson*, avdelningsdirektör i
Runverket, Riksantikvarieämbetet.
Bokbord och kaffeservering

FÄLTVAND- Onsdag 13 april kl 19
RINGAR samling vid Nälsta gård för rundvandring
===== till fornlämningar m m i grannskapet

 Onsdag 27 april kl 19
 samling vid norra tunnelbaneuppgången i
 Akalla för besök i Akalla by med omgivningar

 Vandringarna ingår även i studiecirkeln
 "Levande bygd och natur" och leds av
 Stig Eriksson.

GÖKOTTA Torsdag 12 maj, Kristi Himmelfärds dag
===== samling vid Nälsta gård kl 7 på morgonen

 Vid dåligt väder samkväm i gården, annars
 förflyttar vi oss till någon idyllisk plats
 för naturstudier och angenäm samvaro.
 Bilägare ombeds medföra fordon för egen och
 billösas förflyttning.
 Medtag matsäck och gärna musikinstrument.

